

1990 сул

К. В. Иванов

султалакё

Пушкэртстан, Слакпуç пирки уйрэм сáмах калама тивэс эфир. Шáпах ёнтё кунта, симпыл пек таса сýзлэшлэ, тáптáрá: сáлкуссемлэ, анлá уйхидлэ-сафанлá, тý-сáртлá Слакпуç ялёнче 1890 сýлхи сý уйáхёнче суралнá пулас гени Кёстентин Иванов.

ске-ха. Пушкэрт сёрэ, чáвашсеннипе танлаштарсан, самаях ирёклэ, анлá, пысáк. Эфир Чáзашра курма хánáхман тусем, сáртсем питех те нумай кунта.

«Пушкэртстан тёр кун» сáмá сýвáхёнче куншкáл тусем сýкпа пёрех. Чи илемлэ те

умён автобуссем сөремлэ вырáнта чарáнчэс. Ярмáрккари пек халáх пухáннá. Пирён делегáцие кётсе илме тухнá сáвáс ёнтешёсем. Чуна уссá яракáн кáмáспа сáйлассё. Ессá ёр та, кýркине асáнмáлáх хáвна валли ил — К. В. Иванов юбилейá тёлне ятарласá

«ТЁНЧЕ КИЛЕТ ХАЛЬ УН ПАТНЕ»

Константин Васильевич Иванов. Ачи-пáчи, ватти-самраkki лайáх пёлекен, пáхмасáр калакан «Нарспи» пóзма тата ытти нумай-нумай сáвáпа баллада, куçару авторё. Мухтавлá пóзтáмáр суралнáранна 100 сул сýтнине ЮНЕСКО йышáннипе пётём тёнче уявлать. Шупашкарта, Чёмпёрте, Мускавра, Пелепейре, Ёпхýре, вуншар ял-хулара, урáх сёршывсенче иртрёс Иванов кунёсем.

Унтанна 100 сул сýтрё. Хáвеллэ те лáпкá кун. Акá висё пысáк самолетпа Иванов юбилейне уявлама Чáзаш республикин делегáциё Пушкэрт сёрэ сине анса ларчё. Чёререн тухакáн áшá сáмахсем, чечек сýххисем, хыпкаланчáк фотографсемпе корреспондентсем, телеоператорсем... Эфир — туссен, Пушкэрт сёрёнче пурáнакан чáзашсен ытамёнче. Халáхáн ырá йáлипе пирён делегáцие ертсё пыракáнсене — КПСС Чáзаш обкомён секретарё Д. Ф. Семеновпа республика Министрсен Совечён председателён заместительне Р. И. Еруслановáна сáкар-тáвар тыттарассё.

Часах пирён автобуссем Пелепей хулинелле сул тытрёс. Аслá сáвáсáмáр суралса ўснэ Слакпуç ялэ сáк района кёрет-

ипёртýллэ вырáнсем Пелепей тáрáхёнче. Генилле сáвáс сáкáнта кáна, урáх ниçта та мар, суралса ўсме пултарнá», — тет манпа юнашар ларакáн Аристарх Дмитриев писатель, Пушкэртстанра темиçе хýтчен те пулса курнáскёр.

Чáннине калать вáл. Пелепее сýвáхарнáсемён тусем нумай-ланчёс. Вырáнáн-вырáнáн тем пысáкáш симёс кавир витнэ пек курáнассё вёсем, тепёр тёлте хёрлэ-хáмáр тёс ытларах палáрать, кёрен, шурá-кáаак тусем ырá сýл сунса áсáтáссё пире. Ак ем-ешёл улáхра путек-сурáх сиккелет (шáп та лáп «Нарспи» пóзмáра сýрса кáтартиá пек), пёр-пёр выльáх-чёрлэх кётёвэ курáнсá қаять. Кётýсисем вера кётёвне лашáпа кётёссё иккен халё кунта.

Пелепей сёрá сине кёрес

кáларнá áна. Пусма сине К. В. Иванов сáнне ўкернэ «Чáваш календарё» те чуна тытáкáнлать. Сáвáс барельефёллэ значоксем. Асáну медалё... Пелепее сýтсе пыраспа экскурсовод вырáнне КПСС Пелепей хула комитечён иккэмёш секретарё, вáлах пóзт юбилейне ирттерекен оргкомитет председателё, В. А. Никитин йышáнать.

«Краеведсем сирёплетнэ тáрáх, Пелепей хулине чáзашсем пуçарса янá, — пёлтерет вáл. — Районта, тёрпен илсен, тутарсем, чáзашсем, вырáссем, украинецсем пурáнассё. Чáнинпех интернациллэ район».

Сáнарах пáхатáн та Никитин сине шухáша каятáн. Аста курнá эпё ку сýнна? Сáн-пичё ытла та паллá пек. Ара, чим-

[Вёсё 4-мёш стр.]

УКЕРЧЕКРЕ: Чáзаш республикин делегáциё Ёпхýре.

ха, Константин Иванов аса илтермест-и аал? Савна вэт, савасамэра аса илтерет. Пысак мар пуси, сусе хурта сара, кере утле, куесем вара черкэмел тейен — черен пахассе сунса сес тарасе. Каласавэ — кеске те ене-нүллэ, камала килмелле.

Иккеленүллэ шухашран Владимир Аркадьевич хәх катарче. «Эпэ чаваш, Константин Иванов таван лекетеп, — терэ вэл. — Аслә уяа поэта пөртәван йәмәкәсем килмелләччә, анчах вөсем йывәр чирленә».

Пелепей хулинче саванмалли те, хурланмалли те ләхә пулчә. Саванасе паллә өнтә — аслә поэтамәр юбилейне Пушкертстанра теләнмелле чаплән, пур енлән шухашласа уявални. Пушкерт республикинче пурәнәкан чавашсем хәйсен культури уязне мухтавалә өнтешән юбилейге пөр вәхәтра, вәл суралса үснә тарәра ирттерме йышәннә. Республикәри вуникә район (Пушкертра пурә 56 район) тата таватә хула янә хәйсен чаваш фольклор ушкәнәсене уяла хутшәнма. Кашни ушкәнән хәйне евәр кәпе-тумтир, юри-ташши...

Пелепей Техника суртне — хитре те пысак кермене кәрес сурте тем пысакаш чавашла

плакат: «Ырә сунса кәтетпәр, хисеплә ханәсем!» Чаваш тумә тәхәннә халәх килсех тарать. Ситет те — юрә шәрантарма пуслать; саврам туса ташлатә.

«Кун пеккине курма түр килменччә-ха. Чаваш та вәранатә пулмалла. Мәнле хитре чаваш юрри сәлла ирәклән янәрсан.» — хәй шухәшне пөлтәрет Шаранкә районәнчен килнә В. П. Алексеев өспе вәрсә ветеранә, Түртүли яләнчи юрә-ташә әсти.

«Хама иккәмәш хут суралнә пек туятәп. Чаваш уявә кунашкала хитре пулнине курма түр килменччә» — терә тата төлпәр хисеплә ватә.

Кәшт маларах хурланмалли те пулчә сав. Наци культурине иртнә вунәсулләхсенче сахал мар инкек кәтартрәс. Чаваш әчисем вәренекен шкулсенче таван чөлхене вәрөнтмә пәрахтарчәс, ачасем «вырәса» туха пусларәс. Юратә, самани улшәнчә халә, наци ыйтәвәсене, майәпен пулсан та, тимләрех пәха пусларәс, татса пама тарәшәсчә. Сапах пөртте сәмәл өс мар сакә. Пелепейре эпир кәнеке магазинне ятарласа кәрсе куртамәр. Чаваш литератури уйрамне йөркеленә-ха — тавах. Анчах сүлөк синче чавашла пөр кәнеке те сук. «Нарспи» поэмән пушкертла-вырәсла кәларамә — икә кәнеке вьртатчә. Вәсене эпир туянтәмәр та... Сәлла, пөр чаваш кәнекисөр тарса юлчә самых пысак кәнеке магазинчә чаваш литератури уйрамә.

«ТЕНЧЕ КИЛЕТ ХАЛЬ УН ПАТНЕ»

Пөр кәнекесөр! Сайра килсәсә чаваш кәнекисем, пулсан та тухәмрах илсе пөттерәсчә, терәс магазинта өслекенсем пәшәрханса. Халәх чәнласах таван культуран, литературан тунсәхласа, вырәсә ситнә кунта. Акә К. В. Иванов юбилейне Пушкертстанра ирттерме пирән делегацие пөрле Елчәк райовән кәнеке магазинә те пынә. Вөсем илсе килнә чаваш кәнекисене, чи пысак дефицита туяна нә пек, самантрах сөклемә-сөклемәпе туяна пөтерчәс. Уфара пурәнәкан чаваш И. Г. Тарасов журналист кун пирки калани халә те хәлхара янәраса тарать: «Мән вәл пөр машина кәнеке пирәншән? Тинәсри тумлам сәс».

литпөрлешү членәсем Мәтри Мишша, Николай Иванов тата ыттисем сав тери хөрүллән туха-туха каланине епле-ха вырәна хумән? Сәлла, Пушкертстанра пурәнәкан чавашсем вәраннә, анчах вөсен чылай ыйтәвәне пурнәслама пирән, тәп чавашсен, нумай пулшамаяла.

Пелепей районәнче кәсалтан пусласа «Малалла» чавашла хәсәт (дубляж) пичетленме пусланә. Пушкертри пөтәм чавашсем валли «Урал сасси» кун сүти курчә. Икә хәсәт та юбилей телне пөтәм номерне К. В. Иванова халалланә. «Нарспи» поэмәна пичетленерен, «Урал сасси» сакәр страницәпа тухнә. Сав хушәрах хәсәтән хәйән уйрам йывәр-

1990 сүл —

К. В. Иванов

сүлтәләкә

татса параймәләр, — тет кун пирки А. Зайкина журналист.

Сәмах май, Авәркас районәнче пурәнәкан чавашсем дубляжпа сырлахасхән мар. Районта ятарлә чаваш хәсәчә кәларса тарәсшишән чән-чән көрешү пусласа янә халә унта. Ку район Пушкерт республикинче чи нумай чаваш пурәнәкан (пурә 33 процент) вырән шултанатә-сәке-ха. Пушкерт, татар, вырәс, украин, ирсе сьинисемпе туслән, киләштерсе пурәнәсчә өсчен те әшә кәмәллә чавашсем. Чән-чән интернациллә район. Парти райкомән пөрремәш секретарә кунта — пушкерт, иккәмәш — татар, идеологи өнәпө өслекен секретарә вара — чаваш хәрарамә. Зинаида Аркадьевна Габзалилова темисә чөлхәпе пөрәшкеләх таса каласатә.

— Районти сирәм пиләк колхозран вунәсчәшәнчә чавашсем өслесе пурәнәсчә, — каласа паратә вәл. — өсчен те мал өмәтлә ман өнтешсем.

Мичурин ячәпе хисәпләнчәк колхозра хамәр куспа курса өнәнтәмәр сәкна. Вицә ялла ултә поселока пөрлештерекен сак колхоз районта чи вәйлә хуәләхсенчен пөри шултанатә иккен. В. А. Алексеев чаваш вәтәр сүл ытла өнтә ертсе пыратә әна, «Пирән Айдак вәл — Виталий Арсентьевич», — төсчә ун пирки.

Уя чунә, паллах, Сләкпура иртрә. Пирән уяз кортәжә, икә сүхрәма яхән тәсәлса, ялалла сывхарчә. Сывәхри тем әнләш сәремре — машинасем. Сәршер сәмәл машина, вуншар автобус. Пинәпиннә сьин утатә. Урам тулли, ял тулли, иртсе пөтмәсле. «Пөр харәс сәкән чухлә халәх пурәнәкәннине эпә хамән пурнәсра курман, урәх кураяс та сук», — терә кун пирки Пушкертра пурәнәкан А. Савельев-Сас учитель тата поэт.

Пин-пин сьин хутшәнәкан чаплә уява КПСС Пушкерт обкомән секретарә Р. А. Янбори-

сов сәмах каласа урә... ма Мичурин писатель, республикан Муркаш райо... чи К. Иванов ячәпө... ләнәкән колхозан парти... кретарә Л. Г. Иванова... пус сьинчи Г. Г. Макаров... вәд, Ульяновск облас... чавашсен И. Я. Яковле... па хисәпләнекен кул... сүтәс обществен пред... лә И. С. Лирюшкин... Хлебнижов литературо... та ыттисем тө аслә сав... па әшә сәмах каларәс...

Сирәл те хитре чул... К. В. Иванов музей... вәдсем өнәнтәртнә тар... сурта Иванов ашшә, п... сьиникә, сунса кайнә хы... йыш пулшнине чул... Юбилей телне вәл пал... лах сәнелсе сәмрәклән... ваш художникөсен... экспозицие пөтәмпе т... кәх сәнетнә.

Музее хирөсөх, сүл... сәвәс вилтәприйә. Аң... ял масарәнчен 1940... суралнәранпа сүр өм... кунсенче кусарса кил...

Асфальтлә сукмакпа... утсан, шыв шәнкәртатә... не илтрәмәр. Нарспи... нер сәлә-сәке ку. Вуншар... лә Сләкпус яләнчи ч... ли, чи мәнәсли, тарнә... тарри, — унран пуслан... шывә. Чөрәлөх шывә... туйәнчә вәл астисә... чунә урә, хавахалану... Ахальтен мар пул Слә... че «Тулсәх» литерату... не пырсан та пире сәл... пе хәналарәс. П. Ар... ев (Чаваш республик... Савельев-Сас (Пушкерт... публики), Т. Шаповал... (Украина), В. Кочетков... каз), С. Руфов (Якут АС... Пөрин хысчән тепри с... ласчә, уяз кәмәлөпе п... тарасчә. Ак халәх умне... сә Олеся Федорова... ашшәпе пөрле чаваш ю... чөвәлти кайкәла юрла... лать. Сәлла өнтә, Иван... лейә, Иванов уявә к... чуннөх тыткәнланә, к... чуннөх вәратнә. Шутла... сәк чапләран та чаплә... ник Ивановран ытла пир... лә пурәнәкансене, өс... сьиракансене қирләрөх... туйәнса каятә. Пирән... сен, сәвәс ятне сүле... се вәл пусланә өсә... туса пымалла өнтә, тав... ләх культуришән пөтәм... хурса өслемелле.

Таләнтлә К. В. Иван... сүл каялла килнә тән... Паян вара аслә сәвәс... чөпе тепәр сәвәс, Вале... хәйән пөр сәвзинчә кал... «Тәнчә килет халь ун... Генилле поэта сума с... тума, пус тайма, шухәш...

Юлия СИ...

УЯРМӘКӘСЕНЧЕ ПУШКЕРТ... КИРПЕ ЧАВАШ... КИРЕ ПОЭЗИ... УЯРМӘКӘСЕНЧЕ ПУШКЕРТ... КИРПЕ ЧАВАШ... КИРЕ ПОЭЗИ... УЯРМӘКӘСЕНЧЕ ПУШКЕРТ...

В. ИСАЕВ фотәжурналист.

ләхсем пур: кадрсем ситмәсчә. Авәркас районәнчи «Сөршыв сүлө» хәсәтән та (районти «Путь Родины» хәсәт дубляжә) сав ыйтәвах.

— «Пионер сасси» хәсәта сьиракан юнкорсенчен үсерәхпө журналистем хәтәрләсчә. Унсәрән эпир кадр ыйтәвәне

